

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาอาหรับนิทานของเสฐียรโกเศศจากวรรณกรรมทั้ง 4 เรื่อง โดยพิจารณาในมุมมองของการศึกษาข้ามวัฒนธรรม ได้พบข้อสรุปและข้อเสนอแนะ ดังนี้

4.1 ข้อสรุป

เนื่องจากวรรณกรรมทั้ง 4 เรื่องที่ศึกษาเป็นวรรณกรรมที่แปลมาจากฉบับภาษาอังกฤษด้วยกันทั้งสิ้น อีกทั้งในฉบับภาษาอังกฤษก็มีการแปลความมาจากภาษาอาหรับอีกต่อหนึ่งหรือมิฉะนั้นก็ได้รับอิทธิพลจากเรื่องเล่าของนิทานอาหรับ ฉะนั้นเมื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมในประเด็นของการศึกษาข้ามวัฒนธรรม จะพบว่าลักษณะของสังคม วัฒนธรรมและศาสนาของผู้แปลมีผลต่อการสร้างอาหรับนิทาน ทั้งฉบับภาษาอังกฤษ และฉบับที่มีการแปลเป็นภาษาไทย เพราะสามารถเห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมในอาหรับนิทานได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาจากวัฒนธรรมของผู้แปลในฉบับต่างๆ จะพบว่าผู้แปลเป็นผู้อยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็สังคมวัฒนธรรมใด เขาย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมนั้นไม่มากก็น้อย ในการถ่ายทอดอาหรับนิทานในฉบับต่างๆ ก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีลักษณะทางวัฒนธรรมทางสังคมที่ผู้แปลเป็นสมาชิกอยู่ เข้ามามีบทบาทอยู่ด้วย ถึงแม้ว่าอาหรับนิทานจะมีองค์ประกอบของลักษณะความเป็นนิทานช่อนิทานและดำเนินเรื่องอยู่บนพื้นฐานของดินแดนแถบอาหรับที่มีวัฒนธรรมอาหรับและอิสลามเป็นแกนหลักของสังคมก็ตาม แต่ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ถ่ายทอดงานในฉบับต่างๆ มีความแตกต่างกันไป จึงทำให้อาหรับนิทานของผู้แปลแต่ละคนมีทั้งความคล้ายคลึงและแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมด้วย

จากการแผ่ขยายของอาณาจักรอิสลามที่เริ่มจากดินแดนอาหรับตอนกลาง ขยายขึ้นไปจนจรดทะเลเมดิเตอร์เรเนียน คาบสมุทรเปอร์เซีย และแอฟริกาเหนือ ไม่เพียงแต่หลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลามเท่านั้นที่มีการแผ่กระจายไปถึงดินแดนเหล่านี้ หากยังได้รวมเอาวิถีชีวิต คติธรรมนิยมประเพณีต่างๆ เข้าไปด้วย โดยนิสัยของชาวอาหรับนิยมเป็นพ่อค้า ฉะนั้นการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ จึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และได้นำเอาวัฒนธรรมของพื้นถิ่นของตนไปถ่ายทอดยังท้องถิ่นอื่น และในขณะเดียวกันก็ได้รับเอาวัฒนธรรมของท้องถิ่นดังกล่าวกลับมายังบ้านเมืองของตนด้วย ฉะนั้นวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในอาหรับนิทานจึงไม่ใช่เป็นเฉพาะวัฒนธรรมอาหรับแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ในดินแดนเปอร์เซียเองก็มีความรุ่งเรือง มีวัฒนธรรมมายาวนาน มีการแลกเปลี่ยน

ทางวัฒนธรรมกับทางอินเดียด้วย เมื่ออิสลามเข้าไปถึงเปอร์เซียก็ได้รวมเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมของเปอร์เซียที่มีมาก่อนอิสลาม และรวมไปถึงวัฒนธรรมอินเดียก็มีการแลกเปลี่ยนเข้ามาร่วมอยู่ในวัฒนธรรมอาหรับด้วย ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของอาหรับนิทาน โครงเรื่องของอาหรับนิทาน เป็นต้น

วัฒนธรรมอาหรับที่ปรากฏในอาหรับนิทาน มิใช่เป็นเพียงแต่เรื่องราวในชีวิตประจำวันของประชาชนคนเดินดินทั่วไปเท่านั้น หากยังได้รวมเอาคติ หลักธรรมบางประการของศาสนาอิสลามแทรกเข้าไปด้วย แต่อย่างไรก็ดีตัวละครในอาหรับนิทานได้ประพุดิตนในทางที่ผิดไปจากข้อห้ามหลักการทางศาสนาอยู่มากทีเดียว ความเป็นอาหรับที่นิยมการเดินทางค้าขาย และประวัติศาสตร์การปกครองที่มีการโยกย้ายฐานอำนาจจากเมืองหนึ่งไปยังเมืองหนึ่ง จึงส่งผลให้ศูนย์กลางความเจริญทั้งทางอำนาจการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม กระจายไปตามเมืองหลวงในแต่ละช่วงสมัย ส่งผลให้อาหรับนิทานมีการเดินทางไปไกลขึ้น และมีการเก็บรวบรวมเอาเรื่องเล่าในท้องถิ่นมาผนวกเสริมเติมแต่งให้อาหรับนิทานเต็มไปด้วยเรื่องราวแปลกๆ และมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก เมื่อชนชาติตุรกีสามารถกุมอำนาจทางการเมืองของอาณาจักรอิสลามได้นั้น วัฒนธรรมตะวันตกที่อยู่ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมตุรกีได้แผ่เข้ามามีผลกระทบให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกันกับวัฒนธรรมอาหรับ โลกตะวันตกเริ่มมีโอกาสได้เรียนรู้และทำความรู้จักกับโลกอาหรับมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งชาวตะวันตกได้ค้นพบทรัพย์สินทางปัญญาที่เขาคิดว่ามีค่าเป็นอย่างยิ่งในวรรณกรรมโลก นั่นคือ นิทานชาวบ้าน เรื่องอาหรับราตรี

แม้ในสายตาของนักวรรณกรรมตะวันตกจะเห็นถึงคุณค่าของอาหรับราตรีเป็นอย่างมาก จนถึงกับมีการนำไปแปลและตีพิมพ์ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย แต่ในสายตาของนักวรรณกรรมอาหรับแล้ว กลับมองว่า อาหรับราตรีเป็นเรื่องสนุกสนาน เหลวไหล ไม่ควรค่าแก่การยกย่องในฐานะของวรรณกรรมของอาหรับแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมหลายประการของตัวละครที่บ่งให้เห็นชัดว่าขัดกับหลักการศาสนาอิสลามที่กำหนดไว้อย่างมาก ฉะนั้นจึงอาจจะเหมือนกับ การเก็บรวบรวมเรื่องราวที่มีเนื้อหาของเรื่องเล่าจากดินแดนต่างๆ มาถ่ายทอดในกรอบของวัฒนธรรมอาหรับ โดยใช้ชื่อตัวละครแบบอาหรับและฉากในดินแดนของอาหรับ เป็นองค์ประกอบของนิทาน

เมื่ออาหรับนิทานโดยเฉพาะอาหรับราตรีได้เข้าไปมีบทบาทในแวดวงวรรณกรรมตะวันตก ก็ได้รับความนิยมน้อยมาก จากอาหรับนิทานที่นำมาศึกษาทั้ง 4 เรื่อง มาจากผู้แปลชาวตะวันตก 2 คน คือ Sir Richard F. Burton กับ Justin Huntly McCarthy และจากผลงานที่ Captain Federick Marryat ได้แต่งขึ้นอีกหนึ่งเรื่อง ทั้ง 3 คนนี้ล้วนเป็นชาวอังกฤษ แต่มีประสบการณ์ในชีวิตที่แตกต่างกัน รวมไปถึงความประทับใจในอาหรับนิทานที่แตกต่างกันไปด้วย อย่างไรก็ตาม ทั้ง 3 คนล้วนหลงใหลกับเสน่ห์ของอาหรับนิทานเหมือนกันทั้งสิ้น

วรรณกรรมอาหรับได้เริ่มเข้ามาสู่สังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยขุนนางเปอร์เซียนำนิทานสิบสองเหลี่ยมเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากเนื้อหาของนิทานสิบสองเหลี่ยมเป็นเรื่องเกี่ยวกับราชธรรม ไม่เกี่ยวกับศาสนา จึงมีการแปลเรื่องนี้เป็นภาษาไทย และในสมัยรัตนโกสินทร์ มีการนำเอาเนื้อหาของเรื่องนี้มาแต่งเป็นคำประพันธ์ในรูปแบบลิลิต เรื่องลิลิตอิหร่านราชธรรม จากนั้นรัชกาลที่ 5 ทรงแปลเรื่อง The Sleeper Awakened ซึ่งเป็นนิทานเรื่องหนึ่งในอาหรับราตรี เป็นลิลิตนิทราชาคริต นับเป็นครั้งแรกที่อาหรับราตรีเป็นที่รู้จักในสังคมไทย จากนั้นมาก็มีการนำเนื้อความของนิทราชาคริตมาทำเป็นวรรณกรรมรูปแบบอื่นๆ และกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ได้ทรงแปลเรื่องอาหรับราตรีไว้เป็นคำกลอน จากนั้นได้มีผลงานการถ่ายทอดอาหรับนิทานของเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีปอีก 4 เรื่อง ได้แก่ ทศมนตรี อาหรับราตรี พันหนึ่งทิวา และนิยายปาชาแห่งเตอร์กี

จากผลงานอาหรับนิทานของเสฐียรโกเศศ ผู้อ่านชาวไทยให้ความสนใจและนิยมกันอย่างมาก อาจเนื่องมาจากเนื้อเรื่องในอาหรับนิทานเป็นเรื่องราวที่มีฉากในดินแดนอาหรับ มีวิถีชีวิตของชาวอาหรับแทรกอยู่ด้วยตลอดทั้งเรื่อง ผู้อ่านจึงอาจเข้าใจว่าจะสามารถรับรู้เรื่องราวของชาวอาหรับผ่านวรรณกรรมได้ ทั้งนี้เนื่องจากในประเทศไทยได้มีชาวมุสลิมนับถือศาสนาอิสลามเข้ามาอยู่ยาวนานมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่ความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามของประชาชนทั่วไปยังไม่ชัดเจนนัก เมื่อมีการนำเอาวรรณกรรมที่มีกลิ่นอายของวัฒนธรรมอาหรับมาแปล จึงทำให้เกิดความตื่นตัว และสนใจในศาสนาอิสลามมากยิ่งขึ้น ประกอบกับเสฐียรโกเศศผู้แปลอาหรับนิทานในฉบับภาษาไทยทั้ง 4 เรื่องมีความสนใจในการแปลวรรณกรรมต่างประเทศ สนใจศึกษาเรื่องราวของวัฒนธรรมและศาสนาอื่นๆ เมื่อท่านถ่ายทอดอาหรับนิทานมาให้แก่ผู้อ่านคนไทย และท่านมักจะมีการอธิบายความเพิ่มเติมเพื่อเสริมความรู้ให้แก่ผู้อ่านมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ลักษณะอาหรับนิทานของเสฐียรโกเศศจะได้รับอิทธิพลของนิทานอินเดียเข้ามาอยู่มาก ทั้งนี้อาหรับนิทานน่าจะมีจุดเริ่มมาจากนิทานสันสกฤต ประเภทนิทานอุทาหรณ์ของอินเดียเช่นนิทานปัญญาตันตระ ลักษณะของนิทานจะมีโครงเรื่องหลัก และจะมีโครงเรื่องย่อยเป็นนิทานซ้อนอยู่ในโครงเรื่องหลัก โดยเมื่อเปรียบเทียบลักษณะโครงเรื่องแบบนิทานซ้อนนิทานของอาหรับนิทานทั้ง 4 เรื่องระหว่างฉบับภาษาไทยและฉบับภาษาอังกฤษ จะเห็นได้ว่า ในฉบับภาษาไทยได้แปลเนื้อเรื่องมาจากฉบับภาษาอังกฤษ โดยอาจเลือกแปลบางเรื่อง และไม่แปลในบางเรื่อง แต่อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงอาหรับนิทาน ทั้ง 4 เรื่อง จะพบว่าในฉบับภาษาไทยโดยมากจะแปลนิทานในฉบับภาษาอังกฤษมาครบถ้วนเกือบทั้งสิ้น จะยกเว้นก็แต่เรื่องอาหรับราตรี เพราะต้นฉบับภาษาอังกฤษมีความยาวมาก ถึง 10 เล่ม ฉะนั้นในฉบับภาษาไทยจึงเลือกแปลเพียง 4 เรื่องเท่านั้น

ในการศึกษาเปรียบเทียบอาหรับนิทานเรื่องต่างๆ ระหว่างฉบับภาษาไทยกับฉบับภาษาอังกฤษ ในประเด็นต่างๆ จะพบความเหมือนและแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมไว้ตามประเด็นต่างๆ

ที่ได้นำมาเสนอไปแล้ว สิ่งที่น่าสนใจที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างฉบับภาษาอังกฤษกับฉบับภาษาไทย คือได้เห็นถึงความเพียรพยายามของผู้แปลทั้งในฉบับภาษาอังกฤษและภาษาไทย ในการจะอธิบายประเด็นต่างๆ ที่ผู้อ่านอาจจะสับสนหรือไม่เข้าใจ เนื่องมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้อ่านกับวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในนิทาน ผู้แปลในฉบับภาษาอังกฤษ เช่น Sir Richard F. Burton ได้นำเอาประสบการณ์ของตนเองในการใช้ชีวิตอยู่ในหมู่ชาวอาหรับมากกว่า 20 ปี ถ่ายทอดลงไปให้อาหรับนิทานที่เขาแปลด้วย ส่วน Justin Huntly McCarthy เขาได้นำความประทับใจในอาหรับราตรีและความรู้ทางภาษาเปอร์เซียที่เขาได้เรียนรู้มา เข้ามาเป็นส่วนประกอบในการทำความเข้าใจเรื่องที่เขาแปลมาจากภาษาฝรั่งเศส ในส่วนของ Captain Marryat เขาได้อาศัยประสบการณ์การเดินทางของเขา เก็บเกี่ยวเรื่องราวและทำความรู้จักกับชีวิตของชาวอาหรับ ถึงแม้ว่าเรื่องของเขาจะดูห่างไกลจากความเป็นอาหรับนิทานมากกว่าเรื่องอื่นๆ แต่ก็ยังคงมีกลิ่นอายของอาหรับและโลกตะวันออกอยู่เช่นกัน

เมื่อพิจารณาถึงอาหรับนิทานในฉบับภาษาไทย จะพบว่าเสฐียรโกเศศ ผู้ถ่ายทอดในฉบับภาษาไทย ได้มีความตั้งใจที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องที่แปลกไปจากเรื่องที่คุ้นเคยอยู่เดิม ในผลงานของท่าน ผู้อ่านจะเห็นความตั้งใจในด้านนี้ได้มากที่สุดทีเดียว เช่นในเรื่อง *ทศมนตรี* ได้มีการเพิ่มอรรถาธิบายความท้ายเรื่องไว้อย่างยืดยาว เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ควบคู่กับความเพลิดเพลินจากเนื้อหาในเรื่องด้วย หากจะว่าไปแล้วถ้ามีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลาม ธรรมเนียมอาหรับแล้ว ย่อมจะช่วยให้การอ่านอาหรับนิทานมีความสนุกสนานเพิ่มขึ้น เสฐียรโกเศศได้พยายามเลือกรูปแบบในการนำเสนอที่ตัดทอนความเยิ่นเย้อของนิทานในฉบับภาษาอังกฤษ เพื่อให้การดำเนินเรื่องในฉบับภาษาไทยน่าติดตามและน่าสนใจมากขึ้น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าเสฐียรโกเศศมีความตั้งใจอย่างมากที่จะถ่ายทอดอาหรับนิทานซึ่งแปลมาจากภาษาอังกฤษ

เมื่อพิจารณาจาก ทฤษฎีการแปลของพีทซ์เจอร์ลด์ คือ "การเสนอความคิดและจินตภาพของต้นฉบับในรูปแบบซึ่งไม่ถึงกับแตกต่างจากเดิมเสียทีเดียว แต่เหมาะสมกับสภาวะใหม่ด้านเวลา สถานที่ และชนบประเพณี ตลอดจนจนความเคยชินทางความคิดของสถานที่ใหม่"¹ จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงของอาหรับนิทานฉบับต่างๆ สอดคล้องกับทฤษฎีดังกล่าว เพราะเนื้อหาของอาหรับนิทานที่แปลมาก็มิได้แตกต่างไปจากรูปแบบเดิม หากมีส่วนใดที่แตกต่าง ส่วนที่ต่างนั้นก็ เป็นไปเพื่อความเหมาะสมกับสภาพใหม่ และสถานที่ใหม่ ซึ่งเป็นการปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่มีการนำเอาอาหรับนิทานเข้าไปเผยแพร่อันมิใช่วัฒนธรรมอาหรับที่วรรณกรรมถือกำเนิดมา

¹ สุธา ศาสตรี, *วรรณคดีเปรียบเทียบ*, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 196.

สำหรับอาหารนิทานของเสฐียรโกเศศจะพบว่า เนื่องจากประเพณีและธรรมเนียมการแต่งวรรณกรรมของชาติต่างๆ มีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของชาติตน จึงทำให้เมื่อมีการถ่ายทอดวรรณกรรมจากชาติหนึ่งมาสู่อีกชาติหนึ่ง ย่อมมีลักษณะวรรณกรรมของชาติตนเข้ามาแทรกอยู่บ้าง โดยเฉพาะเมื่อผู้แปลมีความรู้และชำนาญในวรรณคดีของชาติตนอยู่ ประกอบกับในประเพณีการแต่งวรรณคดีไทยมีขนบหลายอย่าง ซึ่งผู้อ่านวรรณคดีไทยย่อมคุ้นเคยกับลักษณะเหล่านั้นอยู่แล้ว การแปลวรรณกรรมต่างประเทศ โดยเฉพาะวรรณกรรมที่มีเนื้อหาจากสังคมที่ผู้อ่านชาวไทยมิได้คุ้นเคย จึงทำให้เสฐียรโกเศศพยายามถ่ายทอดเนื้อหาโดยทำให้ผู้อ่านสามารถติดตามอ่านได้โดยง่าย และในคราวใดที่สามารถสอดแทรกลักษณะของขนบไทยที่ผู้อ่านรับรู้อยู่แล้วโดยไม่ขัดและเป็นส่วนเสริมกับเนื้อเรื่อง ก็เป็นสิ่งที่เสฐียรโกเศศทำเพื่อผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

กลวิธีในการถ่ายทอดอาหารนิทานอันเป็นวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรม ในส่วนของรูปแบบนิทาน เสฐียรโกเศศได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของนิทานไปบ้างจากฉบับภาษาอังกฤษ ในส่วนของการเริ่มเรื่อง การขึ้นต้นและจบนิทานเรื่องย่อยต่างๆ ของอาหารบราตรีและทศมนตรี รูปแบบการย่อหน้าของอาหารบราตรีและทศมนตรี ลักษณะบทสนทนาของตัวละครในอาหารนิทานเรื่องต่างๆ ไม่เพียงแต่การปรับเปลี่ยนรูปแบบของนิทานที่ทำให้อาหารนิทานฉบับภาษาไทยแตกต่างไปจากภาษาอังกฤษบ้างในบางประเด็น เสฐียรโกเศศได้เพิ่มประเด็นบางอย่างสอดแทรกไว้กับผลงานอาหารนิทานของเขาด้วย เช่น เพิ่มเนื้อหาในเรื่องอาหารบราตรี เพิ่มนิทานซ้อน เพิ่มชื่อตัวละคร และสอดแทรกแง่คิดเพิ่มเติมในเรื่องอาหารบราตรีด้วย รูปแบบในการนำเสนอเนื้อหาในฉบับภาษาไทยมีบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปจากฉบับภาษาอังกฤษ เพื่อให้สอดคล้องกับความนิยมและลักษณะวรรณกรรมไทย นับเป็นการเติมเสน่ห์ให้กับอาหารนิทานด้วย กลวิธีในการถ่ายทอดวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรมของเสฐียรโกเศศ ได้มีส่วนทำให้อาหารนิทานของเสฐียรโกเศศแตกต่างไปจากฉบับภาษาอังกฤษ และสามารถเข้าถึงผู้อ่านชาวไทยได้มากยิ่งขึ้น

เนื่องจากเนื้อหาของอาหารนิทานได้ดำเนินเรื่องในดินแดนอาหรับ จึงมีเรื่องราวของศาสนาและวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมอาหรับนับถือ สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของงานด้วย ฉะนั้นในการศึกษาอาหารนิทาน ในฐานะวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรม จะสามารถเห็นถึงลักษณะวัฒนธรรมอาหรับที่เข้ามามีบทบาทในเนื้อเรื่องและการดำเนินชีวิตของตัวละครในอาหารนิทาน จากการศึกษาในด้านความเชื่อและความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าในอาหารนิทาน เนื้อหาในเรื่องจะแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดความศรัทธาของตัวละครที่มีต่อลิขิตของพระผู้เป็นเจ้า มุสลิมจะเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต พระผู้เป็นเจ้าได้ลิขิตไว้แล้ว ฉะนั้นไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น ไม่ว่าดีหรือร้าย มุสลิมก็จะดำเนินชีวิตต่อไป โดยยึดมั่นในพระผู้เป็นเจ้า ในส่วนการระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าในโอกาสต่างๆ ไม่ว่าจะเขาจะพบกับความสุข ความทุกข์ หรือต้องเผชิญกับสภาวะการณ์ที่บีบคั้นอย่างไรก็ตาม ตัวละครก็จะระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า ขอความเมตตาจากพระองค์ ในส่วนความเชื่อมั่นในพระ

ผู้เป็นเจ้าของ ตัวละครจะขอความช่วยเหลือจากพระผู้เป็นเจ้าของเขาในทุกเวลา ทุกสถานการณ์ เขาจะศรัทธา มั่นว่าพระองค์เท่านั้นที่จะบันดาลทุกสิ่งให้เป็นไปในทิศทางใดก็ได้ เขาจะสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าของเขาเสมอ ในส่วนอำนาจเหนือธรรมชาติมาจากพระผู้เป็นเจ้าของเขา เท่านั้น เพราะมนุษย์ธรรมดา ยักษ์ หรือปีศาจใดๆ ก็ไม่มีอำนาจเช่นนี้ หากมิใช่ความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าของเขา นอกจากนี้ในเรื่องของความเชื่อในลัทธิศาสนาอื่น ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมอันเป็นต้นกำเนิดของวรรณกรรม กับวัฒนธรรมที่วรรณกรรมได้ถ่ายทอดเข้ามา

อาหรับนิทานในฉบับภาษาไทยมักจะกล่าวในเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาของตัวละครน้อยกว่าในฉบับภาษาอังกฤษ โดยจะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนที่มีความสำคัญกับเนื้อเรื่องเป็นสำคัญ มุ่งถ่ายทอดเนื้อหาและอรรถรสต่างๆ มากกว่า ทั้งนี้เพราะในสังคมไทยความเชื่อในพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึก จนทำให้การนำเอาความเชื่อความศรัทธาในศาสนาอื่นแทรกเข้ามาได้ยาก แม้ในรูปแบบของนิทานก็ตาม เสฐียรโกเศศจึงไม่พยายามนำเอาเรื่องของความศรัทธา ความเชื่อในศาสนาต่างๆ ไว้มากจนเกินไป แต่ท่านก็ได้พยายามแทรกความรู้เกี่ยวกับศาสนา อิสลามอันเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อตัวละครส่วนใหญ่ในอาหรับนิทานไว้บ้าง เช่นอธิบายความทำเรื่องทศมนตรี้ ทั้งนี้อาจจะเพื่อมิให้ข้อความอันความรู้เกี่ยวกับศาสนามามีผลต่ออรรถรสความสนุกสนานของนิทาน

ในประเด็นของลักษณะสังคมและวัฒนธรรมในอาหรับนิทาน ด้วยความที่เป็นวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรม จึงทำให้ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมในนิทานมีความแปลกใหม่ในสังคมไทย เพราะการดำเนินชีวิตของตัวละครจะอยู่ในสังคมวัฒนธรรมอาหรับ ผู้อ่านย่อมได้รับรู้เรื่องราวแปลกใหม่จากเนื้อหาของนิทานเป็นอย่างมาก วิถีชีวิตประจำวันของตัวละครที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตของตัวละครอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ส่งผลให้วิถีชีวิตของตัวละครในอาหรับนิทานมีหลายเรื่องหลายตอนที่แตกต่างไปจากวิถีชีวิตที่คนไทยคุ้นเคย เมื่อผู้อ่านได้อ่านอาหรับนิทาน จึงพลอยรับรู้เรื่องต่างๆ เหล่านี้ไปด้วย เช่นเดียวกับในส่วนของวิถีชีวิตทั่วไปของตัวละคร สภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากสังคมไทย และพื้นฐานความคิดความเชื่อที่ต่างกันไป ส่งผลให้การดำเนินชีวิตปกติในแต่ละวันมีความแตกต่างกัน ตัวละครในอาหรับนิทานยังผูกพันอยู่กับหลักคำสอนการปฏิบัติตัวตามแบบศาสนาอิสลามอยู่มาก ในเรื่องของชีวิตครอบครัวก็เช่นกัน ลักษณะชีวิตครอบครัวในอาหรับนิทานแสดงให้เห็นถึงลักษณะชีวิตครอบครัวที่อาศัยครอบครัวและคำสอนของศาสนาอิสลามเป็นสำคัญ รวมไปถึงเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีด้วย

ลักษณะต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพการดำเนินชีวิตของตัวละครที่มีพื้นฐานมาจากหลักการของศาสนาอิสลาม แต่พฤติกรรมการประพฤติปฏิบัติอาจแตกต่างไปจากหลักการที่กำหนดไว้อย่างมาก ซึ่งเป็นวิสัยของปวงชนทั่วไป อย่างไรก็ตามการถ่ายทอดเนื้อหาในประเด็นดัง

กล่าวนี้ ผู้ถ่ายทอดทั้งในฉบับภาษาอังกฤษและฉบับภาษาไทยอาจมีความเข้าใจในวัฒนธรรมอาหารที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้เนื้อเรื่องบางส่วนมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดเล็กน้อย แม้ว่าอาหารนิทานของเสฐียรโกเศศจะละการบรรยายลักษณะการดำเนินชีวิตบางประการของตัวละครไว้บ้าง แต่ก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรม โดยมีการให้ความรู้ในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตัวละครในดินแดนอาหารให้แก่ผู้อ่านชาวไทยได้ทราบ ทั้งนี้ในช่วงใดที่การทำความเข้าใจในความรู้เกี่ยวกับศาสนามีมากเกินไป เสฐียรโกเศศก็อาจรวบความเหล่านั้น โดยมุ่งเน้นความสนุกสนานและความต่อเนื่องของเนื้อหาเป็นสำคัญ

สำหรับเรื่องการเมืองการปกครอง ในอาหารนิทานจะให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์แตกต่างไปจากสังคมไทย จึงส่งผลให้การถ่ายทอดเนื้อหาระหว่างอาหารนิทานเรื่องทศมนตรีในฉบับภาษาอังกฤษมีความแตกต่างไปจากฉบับภาษาไทย เพราะฉบับภาษาไทยจะมีการให้ความสำคัญและยกย่องสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างมาก มีเรื่องของกฎมณเฑียรบาลที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดด้วย แต่ความแตกต่างกันนี้ก็มิได้เป็นอุปสรรคทำให้นเนื้อหาของนิทานมีการเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด เสฐียรโกเศศได้เสริมความสำคัญลักษณะนี้ลงไป เพื่อสนับสนุนการดำเนินเรื่องของนิทานได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม อาหารนิทานเป็นเพียงนิทานที่รวบรวมขึ้นโดยใช้ฉากในดินแดนอาหาร ตัวละครที่มีความคิดความเชื่อในศาสนาอิสลาม แต่พฤติกรรมแตกต่างไปจากหลักการเป็นอย่างมาก ลักษณะความเชื่อทางศาสนาเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกของตัวละคร จึงปรากฏแทรกมาในเนื้อหาส่วนต่างๆ ของนิทาน จากที่กล่าวมาแล้วจะทำให้เห็นว่าอาหารนิทานก็สามารถยึดถือได้ว่าเป็นภาพสะท้อนหรือบทบันทึกทางประวัติศาสตร์ของสังคมอาหารแต่อย่างใด หากผู้อ่านสามารถศึกษาและสัมผัสวัฒนธรรมอาหารผ่านจากเนื้อหาของอาหารนิทานได้บ้าง จึงอาจเป็นจุดเริ่มของการศึกษาวัฒนธรรมอาหารจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ ตามมา

ในบทที่ 4 กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาในการถ่ายทอดอาหารนิทานของเสฐียรโกเศศ จะพบว่าเสฐียรโกเศศได้ใช้ความพยายามในการถ่ายทอดเรื่องราวอันแปลกใหม่ในสังคมไทย ให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงและรับความสนุกสนานของเนื้อหาได้โดยง่าย อาหารนิทานของท่านจึงเป็นทั้งนิทานที่มีเนื้อหาอันนำความเพลิดเพลินมาสู่ผู้อ่าน และประกอบด้วยวรรณศิลป์ในการประพันธ์ที่ทำให้คุณค่าของนิทานเรื่องนี้สมควรได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับของผู้อ่านทั่วไป ท่านได้ใช้ลักษณะการใช้คำประพันธ์อันไพเราะเข้ามาประกอบกับการถ่ายทอดเนื้อหาของอาหารนิทาน ลักษณะการใช้พรรณนาโวหารของท่าน นับเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ทำให้การใช้ภาษาของนิทานเหล่านี้มีเสน่ห์เพิ่มขึ้น จากลักษณะการใช้คำสรรพนาม ท่านได้เลือกใช้รูปแบบสรรพนามที่สอดคล้องกับความนิยมของสังคมไทย ทำให้วรรณกรรมสามารถเข้าถึงผู้อ่านได้มากขึ้น ประกอบกับในลักษณะการถ่ายทอดคำศัพท์ของท่าน ท่านยังคงรักษารูปแบบของศัพท์ในภาษาอาหารไว้บ้าง

เพื่อให้ผู้อ่านได้มีโอกาสสัมผัสกับกลิ่นอายของวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรม ทั้งนี้ท่านก็ได้ให้ความรู้และอธิบายความหมายของคำและข้อความเหล่านั้นประกอบด้วย ในเรื่องของการถ่ายเสียงชื่อจากภาษาต่างประเทศ เสฐียรโกเศศได้ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ไม่แพ้การถ่ายถอดอรรถาธิบายในส่วนอื่นๆ ท่านพยายามถ่ายเสียงชื่อโดยรักษาลำเนียงเสียงภาษาเดิมให้มากที่สุด โดยชื่อเหล่านั้นท่านได้ถ่ายเสียงชื่อมาจากภาษาอังกฤษ

จากผลงานอรรถาธิบายของท่าน ทำให้เห็นถึงความพยายามในการถ่ายทอดวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรมของเสฐียรโกเศศเป็นอย่างดี ท่านได้ให้ความสำคัญกับรายละเอียดต่างๆ แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของท่านที่จะพยายามถ่ายทอดความแปลกใหม่ ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน ให้กับผู้อ่านชาวไทย ผลงานของท่านจึงไม่เป็นเพียงนิทานที่มีเนื้อหา มีเรื่องราวสนุกสนานเพลิดเพลินเท่านั้น หากแต่ยังมีการแทรกความรู้ อธิบายความเป็นมาของเรื่องราวต่างๆ ในนิทานด้วย เมื่อผู้อ่านได้อ่านอรรถาธิบายของท่าน ย่อมมีโอกาสได้รู้จักวัฒนธรรมอาหรับและศาสนาอิสลามเพิ่มมากขึ้น ความรู้ความเข้าใจเหล่านั้นแม้จะมีเพียงเล็กน้อย แต่ย่อมส่งผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย อันประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติศาสนา ภายหลังจากที่ผู้อ่านได้อ่านอรรถาธิบายของเสฐียรโกเศศแล้ว อาจเกิดความต้องการที่จะศึกษาหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหรับและศาสนาอิสลามเพิ่มมากขึ้นก็เป็นได้ ถึงแม้ว่าความเชื่อความศรัทธาของคนในสังคมอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง หากทำความเข้าใจและทำความรู้จักซึ่งกันและกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง ย่อมทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข นั่นอาจจะเป็นความประสงค์ของเสฐียรโกเศศในการถ่ายถอดอรรถาธิบายอันเป็นวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรมก็เป็นได้

4.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอประเด็นเพื่อการศึกษาต่อเนื่องให้แก่ผู้สนใจในหัวข้อนี้ โดยน่าจะทำการศึกษาวិเคราะห์เจาะลึกในเรื่องของอหรับราตรี ทั้งนี้เพราะอหรับราตรีเป็นอหรับนิทานที่เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก หากศึกษาเจาะลึกในเรื่องอหรับราตรีฉบับภาษาไทยในประเด็นต่างๆ แล้ว จะสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปเปรียบเทียบกับการศึกษาเชิงเจาะลึกของอหรับราตรีที่แปลเป็นภาษาอื่นๆ ของชาติต่างๆ อาจทำให้เห็นมุมมองของผู้แปลวรรณกรรมชาตินั้นๆ ที่มีต่ออหรับราตรีและวัฒนธรรมอาหรับได้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งอาจให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของผู้แปลมีผลต่อดัชนีอย่างไรด้วย นอกจากนี้ อาจทำการศึกษาให้ชัดเจนไปว่าประเด็นใดบ้างในเรื่องอหรับราตรีที่ขัดกับหลักการของวัฒนธรรมอาหรับ จนทำให้นักวรรณคดีอาหรับไม่ยอมรับว่าอหรับราตรีเป็นงานที่มีคุณค่า เมื่อได้ประเด็นต่างๆ ดังนี้แล้ว จะสามารถแบ่งแยกได้ว่า เรื่องเล่าในส่วนใดที่เป็นจินตนาการของผู้แต่ง ส่วนใดเป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากวัฒนธรรมอื่น ส่วนใดเป็นวัฒนธรรมอาหรับ และส่วนใดเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่ย่อมมีทั้งดีและ

ชั่วคราวกันไป รวมไปถึงส่วนใดที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่นด้วย ประเด็นต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจมีส่วนทำให้วรรณกรรมได้ทำหน้าที่เป็นคัมภีร์สะท้อนสังคมได้ด้วย